

УДК 504.42

ОЦІНКА МОРФОЛОГІЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ОДЕСЬКОГО УЗБЕРЕЖЖЯ

Сапко О.Ю., Стьожка Т.О., Коверняга М.С.

Одеський державний екологічний університет

Наведено загальну та морфологічну характеристики міських пляжів Одеського узбережжя. Виконана оцінка привабливості пляжів за морфологічними показниками. Визначені найбільш привабливі міські пляжі з точки зору використання в рекреаційних цілях.

Ключові слова: Одеса, узбережжя, рекреаційні ресурси, морфологічна характеристика, рекреаційний потенціал, пляж, бальна оцінка.

Постановка проблеми. Під рекреаційним потенціалом розуміється вся сукупність природних, культурно-історичних та соціально-економічних факторів певної території. Складовими рекреаційного потенціалу є рекреаційні ресурси, які уявляють собою компоненти природного середовища та інфраструктура об'єкту рекреації. Результатом використання рекреаційних природних ресурсів є оздоровчий ефект, що проявляється у зниженні захворюваності, смертності, підвищенні працездатності та в інших соціальних показниках.

Однією зі складових рекреаційних ресурсів є пляжі – організовані місця відпочинку на водному узбережжі. В соціально-економічному розумінні пляж це прибережна частина відкритих водойм та прилегла до них територія, яка має необхідну інфраструктуру для надання рекреаційних послуг населенню.

На теперішній час значення рекреаційного потенціалу постійно зростає. Описанню природних та рекреаційних ресурсів Одеського регіону і м. Одеси присвячена значна кількість публікацій [1–7]. Оцінка рекреаційного потенціалу прибережної території необхідна для прийняття рішення щодо розвитку тієї чи іншої території з точки зору її привабливості для відпочинку та економічної ефективності.

Для більш повного і якісного використання прибережної території, як об'єкту рекреації, необхідна детальна інформація про їх стан і умови використання, яка є складовою частиною кадастру пляжів [8].

Ціллю роботи є геоморфологічна оцінка рекреаційного потенціалу міських пляжів Одеси.

Матеріали та методи дослідження. В роботі використана інформація про стан міських пля-

жив та їх геоморфологічна характеристика, яка наведена в різних джерелах [1, с. 10–12], а також власні спостереження авторів. Методом дослідження є системний аналіз морфологічних показників м. Одеси.

Виклад основного матеріалу. Одеський регіон має значне різноманіття природних рекреаційних ресурсів, до яких відносяться міські пляжі. Вони уявляють собою об'єкти, що допомагають створенню умов для максимального використання рекреаційного потенціалу регіону в цілому.

Сприятливим фактором для використання пляжів є кліматичні умови. Клімат в Одесі помірно континентальний та порівняно сухий. Кількість сонячних днів на рік перевищує 290. Вода в морі в районі м. Одеси прогривається достатньо швидко. Уже в травні повторюваність днів з температурою води більше 17°C, коли можливо приймати морські ванни, складає 61%. В липні море добре прогривається і повторення днів з температурою морської води більше 21°C, при якій морські купання найбільш комфортні, складає 98% [9].

В морфологічному відношенні прибережна частина м. Одеси є частиною Причорноморської низовини та уявляє собою еолово-делювіальну рівнину, яка сформувалася в четвертинний час на понтичній поверхні вирівнювання. Вона має слабкий нахил в бік моря та прорізана лиманами, балками та ярами [10; 11].

Загальна довжина берегової лінії Одеси складає біля 40 км. На теперішній час на території міста функціонують міські пляжі: «Лузанівка», «Ланжерон», «Отрада», «Дельфін», «Аркадія», 10-я станція Великого Фонтану («Чайка»), 13 станція Великого Фонтану, 16-я станція Великого Фонтану («Золотий Берег»), «Чорноморка» (рис. 1). Загальна протяжність пляжів складає біля 20 км, площа – 42,65 га, у тому числі 23,7 га – штучні пляжі, які наміті в цілях боротьби із зсувами [1; 13].

Міські пляжі, в основному, формувались в місцях виходу балок на морське узбережжя, наприклад – район пляжу «Аркадія» та 10-я станція Великого Фонтану. Всі вони, за винятком пляжу «Лузанівка», укріплені берегозахисними спорудами. Довжина берегозахисних споруд складає 13,5 км [1].

Території між міськими пляжами менш упорядковані, але вони також використовуються для відпочинку. Такі ділянки узбережжя покриті крупною галькою або кам'яними плитами і частіше всього уявляють собою достатньо вузьку полосу, над якою нависають невисокі (біля 10 м) обриви, що складені з вапнякових скал.

На більшій частині узбережжя Одеси крутизна схилів складає 20–45°. Із загальної протяжності Одеського узбережжя (біля 40 км) майже 10 км берега є абсолютно відкритими та доступними для відпочиваючих, слабкопологими і пологими (крутизна 2–4°) [11; 12]. Це пляжі Лузанівка, Курортний та Аркадія.

Від району пляжу «Ланжерон» до району мису Аркадія понад пляжами, проходить 6-кілометрова прибережна асфальтована дорога «Траса Здоров'я», на якій заборонено рух автомобільного транспорту. Вона призначена для пішохідних та велосипедних прогулянок. Санаторії та дома відпочинку знаходяться на верхній кромці плато.

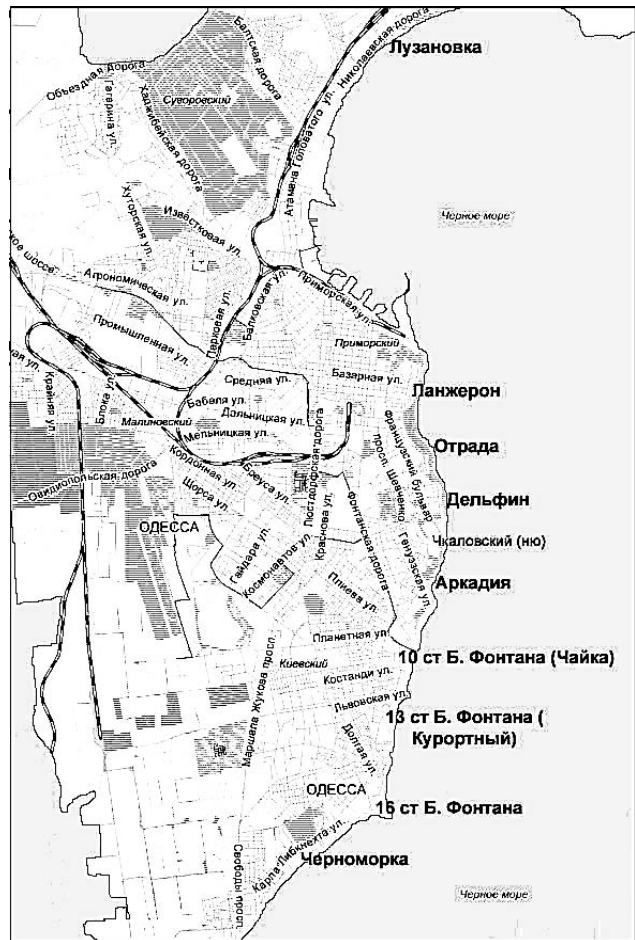

Рис. 1. Схема розташування пляжів м. Одеса

При безпосередньому обстеженні міських пляжів було встановлено, що майже на всіх пляжах досить велику частину піщаної зони займають супроводжувальні заклади відпочинку – це різні нічні клуби, дрібні кафе, продуктові ларьки та інше. Тому середня ширина піщаної зони на деяких пляжах значно зменшилася. Як наслідок, середня ширина відкритого піску на пляжах складає 16–35 м. Так, на пляжі Аркадія, нічний клуб «BONO» майже повністю займає ширину піщаної зони, до води лишається лише 1–2 м піску. А нічний клуб «ТАКА» своєю територією повністю унеможливує прохід вздовж берегової лінії і навіть частково заходить в воду.

Пляж Лузанівка розташований в районі Пересипі, де повністю відсутні круті схили. Тому підійти до цього пляжу можна вільно по дорозі чи стежках, що дає значну перевагу для його використання в рекреаційних цілях. Пляжний матеріал на пляжі представлений піском з ракушкою. Ширина пляжу складає біля 35 м.

Пляжі від Ланжерону до Золотого берегу (рис. 1) примикають до уположених крутих схилів, які є частиною берегозахисних споруд міста. Тому всі вони облаштовані підходами до пляжної зони у вигляді сходів. Пляжний матеріал тут представлений піском з ракушкою, подекуди є невелика кількість гальки (Аркадія, Дельфін, Золотий Берег). Ширина пляжів в цьому районі коливається від 20 до 35 м. Найменша ширина відкритого піску спостерігається на пляжі Арка-

Показники морфологічної привабливості пляжів [16]

Характеристики	Показники привабливості		
	Привабливі для відпочинку пляжі (3 бали)	Пляжі відносно привабливі для відпочинку (2 бала)	Пляжі не привабливі для відпочинку (1 бал)
Характер берега	Пологі береги. Сухі терасовані, без крутих спусків, придатні для освоєння в природному стані	Сухі проте мають круті схили, як правило обривисті, освоєння вимагає будівництва нескладних споруд	Берега або заболочені, або дуже круті з високим кліфом чи обривом
Підходи до води	Відкриті	Потребують невеликого розчищення	Закриті, топкі, закущені
Склад пляжного матеріалу.	Дендритові, середньо та крупнозернисті піски	Пісок з включенням гальки чи гравію	Галька, навали глиб
Характер дна	Пісок та мілка галька	Велика галька, замулені піски, глиби	Мул, камінь, глина, велике гостре каміння, великі покриті водоростями плити
Середня ширина відкритого піску	15 – 25 м	5 – 15 м	0 – 5 м

дія (20 м). Найбільша ширина (35 м) відкритого піску – на пляжах Ланжерон та Чайка.

Чорноморка характеризується кругими схилами, а подекуди обривами. Підійти до пляжної зони можливо за допомогою сходів, які є спеціально облаштованими, але не скрізь, оскільки практично все узбережжя зайнято приватними будинками. Матеріал пляжу складається переважно з дрібної ракушки і гальки різних розмірів. Ширина пляжної зони складає біля 15 м.

Морське дно практично на всіх міських пляжах Одеського узбережжя представлено піском, піском з ракушняком, дрібною галькою, як і сама пляжна зона. Винятком є пляж Чорноморка, де на морському дні потрапляються каміння та крупна галька.

В переважній більшості акваторій Одеського заливу, показник глибини моря відповідає нормативам згідно ГОСТ 17.1.5.02-80 (за нормативами для дітей він повинен складати 1,8 м, для дорослих – 3-4 м) і складає від 1 до 3 м, а протяжність мілини – від 20 до 100 м [14].

Для оцінки морфологічної привабливості пляжів м. Одеси використовувалися «Критерії оцінки водоймищ», які запропоновані Колотовою Е.В. [15] та «Показники морфологічної привабливості пляжів» Орлової М.С. [16]. В табл. 1 наведені морфологічні показники (характер берегу, склад пляжу та дна моря, підходи до води, середня ширина відкритого піску), за якими проводилася оцінка.

Результати визначення привабливості Одеського узбережжя за морфологічними показниками (табл. 1), наведено в табл. 2.

Як свідчать наведені дані, за морфологічними показниками найбільш привабливими (3 бали) виявилися пляжі: Курортний, Чайка, Чкаловський, Отрада, Ланжерон, Лузанівка. Це пояснюється тим що вони мають більш сприятливі рекреаційні умови, а саме пологий берег, піщаний пляж та дно моря, обладнані підходи до води. Меншу кількість балів набрали пляжі: Золотий берег (2,8 бали), Аркадія і Дельфін (2,6 бали). Але вони

також відносяться до привабливих. Оцінку зменшила наявність гальки на пляжах. Відносно привабливим (2 бала) виявився пляж Чорноморка. Значно понизили оцінку наявність на узбережжі та в воді навалів каміння, а також значна крутизна схилів.

Таблиця 2

Визначення привабливості Одеського узбережжя за морфологічними показниками

Назва пляжу	Характер берега	Підходи до води	Склад пляжного матеріалу	Характер дна	Середня ширина на відкритого піску (м)	Середнє значення показників привабливості (бали)
Лузанівка	3	3	3	3	3	3
Ланжерон	3	3	3	3	3	3
Отрада	3	3	3	3	3	3
Дельфін	3	3	2	2	3	2,6
Чкаловський	3	3	3	3	3	3
Аркадія	3	3	2	2	3	2,6
Чайка	3	3	3	3	3	3
Курортний	3	3	3	3	3	3
Золотий Берег	3	3	2	3	3	2,8
Чорноморка	1	3	2	2	2	2

Висновки. Все узбережжя міста Одеса є гарною основою для цілей рекреації оскільки має сприятливі природні та кліматичні умови для задоволення потреб відпочинку. Майже всі пляжі м. Одеси за морфологічними показниками є привабливими для комфортного відпочинку. Винятком є пляж Чорноморка, оскільки він має велику крутизну схилів, пляжна зона та морське дно складається з ракушняка, крупної гальки та каміння, незначна ширина пляжу. Тому цей пляж віднесено до категорії пляжів відносно привабливих для відпочинку.

Список літератури:

1. Звіт про науково-дослідну роботу «Наукове обґрунтування системи інтегрованого управління природокористуванням в морській прибережній смузі Одеської області», ОДЕКУ. – Одеса, 2009. – 308 с.
2. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; авт. колектив: О.Г. Топчієв [керівник], І.І. Кондратюк, В.В. Яворська [та ін.]. – Одеса: «Астропрінт», 2012. – 336 с.
3. Воробйова О.А. Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері: Монографія / Воробйова О.А., Дишловий І.М., Харічков С.К. / – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2009. – 374 с.
4. Воробйова О.А. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в південних районах Одеської області / Воробйова О.А. / Економічні інновації, Вип. 44, 2011. – С. 46–56.
5. Сафранов Т.А. Рекреационные возможности прибрежной зоны Одесской агломерации / Сафранов Т.А., Сапко О.Ю., Катеруша О.В. // Всеукраїнська науково-практична конференція «Екологія міст та рекреаційних зон»: Тези доповідей. – Одеса: ІНВАЦ, 2011. – С. 18–21.
6. Катеруша О.В. Природно-заповідна складова рекреаційного потенціалу Одеської області / Катеруша О.В., Сафранов Т.А., Волков А.І., Конякін С.М. / Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2012. – № 14. – С. 5–14.
7. Горун В. Оцінка рекреаційно-ресурсного потенціалу території Одеської області / В. Горун / Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – № 43. Ч. 1. – С. 24–31.
8. Сапко О.Ю. Современные подходы к составлению кадастра береговой зоны // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2013. – № 15. – С. 23–27.
9. Андрианова О.Р. Об особенностях изменчивости основных характеристик Одессы в XX столетии / Андрианова О.Р., Белевич Р.Р., Скипа М.И. // Морской гидрофизический журнал. – 2005. – № 5 – С. 19–29.
10. Балан Г.К. Короткий конспект лекцій з дисципліни «Геологія з основами геоморфології» / Кафедра агрометеорології та агрометеорологічних прогнозів ОДЕКУ [Електронний ресурс]. – http://agrometeo.od.ua/articles.php?article_id=135
11. Особенности геологического строения северо-западного шельфа Черного моря в районе г. Одесса / Концептуальный проект «ODESANOVA» – [Електронний ресурс] – <http://odesanova.com/ru/>
12. Выхованец Г.В. Динамическая устойчивость размеров песчаных пляжей в береговой зоне Черного моря // Г.В. Выхованец, А.Б. Муркалов, А.А. Стоян / Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2014. Т. 19, вип. 1 [Електронний ресурс] – http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
13. Кузьмин А.С. Пляжи Одессы / Кузьмин А.С. / – Одесса: Одесоблиздат, 1975. – 16 с.
14. Охрана природы. Гидросфера. Гигиенические требования к зонам рекреации водных объектов. ГОСТ 17.1.5.02-80. УТВЕРЖДЕН постановлением Государственного комитета СССР по стандартам от 25 декабря 1980 г. № 5976.
15. Колотова Е.В. Рекреационное ресурсоведение: Учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности «Менеджмент» / Колотова Е.В. / М.: РМАТ, 1999. – 135 с.
16. Орлова М.С. Морские берега Крыма как ресурс рекреации (на примере берегов Западного Крыма): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. геогр. наук: спец. 25.00.25 «Геоморфология и эволюционная география» / М.С. Орлова. – М., 2010. – 26 с. – [Електронний ресурс]. – <http://www.konf.x-pdf.ru/>

Сапко О.Ю., Стежка Т.А., Коверняга М.С.

Одесский государственный экологический университет

ОЦЕНКА МОРФОЛОГИЧЕСКОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ОДЕССКОГО ПОБЕРЕЖЬЯ

Аннотация

Приведена общая и морфологическая характеристики городских пляжей Одесского побережья. Выполнена оценка привлекательности пляжей по морфологическим показателям. Определены наиболее привлекательные городские пляжи с точки зрения их использования в рекреационных целях.

Ключевые слова: Одесса, побережье, рекреационные ресурсы, морфологическая характеристика, рекреационный потенциал, пляж, бальная оценка

Sapko O.Y., Stozhka T.O., Kovernyya M.S.

Odessa State Environmental University

ASSESSMENTS OF MORPHOLOGICAL ATTRACTIVENESS ODESSA COAST

Summary

General and morphological characteristics of the city beaches of Odessa coast has been given. Assessments of attractiveness of the beaches by morphological parameters was conducted. The most attractive city beaches as regards their prospective use for recreational purposes were categorized.

Keywords: Odessa, coast, recreational resources, morphological characteristics, recreational potential, beach, ball estimate